

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa, Complectens Omnia Morum Præcepta, Et Principia Decisionis Omnium Conscientiæ Casuum, Suis Quæque Momentis Stabilita

Ad usum Parochorum, & Confessariorum

Continens Tractatus De Virtutibus Moralibus, De Justitia Et Jure Et De
Contractibus

Antoine, Paul-Gabriel

Ingolstadii, MDCCXXXIII.

VD18 90392159

Cap. III. De Radice obligationis restituendi.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40993

quòd si Dominus longè ferret ægrius usum, quàm otiosam detentionem, eo quòd res usu atteratur, vel periculo exponatur, tunc gravius peccas usu ejus rei, quàm nuda detentione: nam plus est cæteris paribus uti re aliena, quàm eam nude detinere invito Domino, ac proinde major est injuria. 2. Si res apud te facta sit deterior, ita ut prudenter judices, Dominum eam non amplius velle, sed potius pretium ejus; non peccas eâ utendo, aut eam destruendo, quia hoc non facis invito Domino. Peccas tamen, ejus pretium non restituendo, cum primùm potes.

CAPUT III.

De Radice obligationis restituendi.

Q. I. Unde oritur obligatio restituendi?
Resp. Ex quatuor Capitibus scilicet I. Ex injusta acceptione, qua intelligitur injusta, & culpabilis rei alienæ ablatio, retentio, vel damnificatio, ex cap. ult. de Injur. ibi: *si culpâ tuâ datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem tulisti, aut hæc imperitiâ tuâ sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet.* Nam jus per injuriam auferri nequit: ergo in eo, cujus res ablata, vel destructa est, semper manet jus ad illam habendam, vel ejus pretium, quod est res æquivalenter: ac proinde manet in altero obligatio restituendi.

restituendi. 2. Ex re accepta, id est, ex re aliena in se, vel in æquivalenti existente apud alium sine hujus culpa; nam *locupletari non debet aliquis cum alterius injuriâ, vel jacturâ*, reg. Jur. 48. in 6. Deinde dum res est aliena, eo ipso subest juri alterius, qui inde minus habet, dum eâ caret, quàm habere deberet. 3. Ex contractu explicito, vel implicito, seu quasi contractu in assumptione Officii, seu muneris, nam quidquid fit contra pactum, vel Officiuni ad aliorum commodum spectans, est contra iustitiam commutativam, ideóque obligat ad restitutionem. Ex lege positiva, & iusta sententia. De his duobus ultimis alibi dictum est.

Q. 2. An oritur obligatio restituendi ex damnificatione nullatenus peccaminosa, v. g. ob inconsiderationem, distractionem mentis, oblivionem prorsus involuntariam?

Resp. Non oritur extra contractum, & officium. Quia 1. *Rem, quæ culpa caret in damnum vocari non convenit.* Cap. 2. de Constit. 2. Qui damnum sine ullo peccato extra contractum, & officium intulit, ex nullo capite tenetur restituere: non ratione injuriæ, cum non peccaverit; neque ratione rei acceptæ, aut contractûs, vel legis, cum nihil horum exstet. 3. In hoc casu damnum non illatum fuit damnificato rationabiliter invito: nemo enim potest velle rationabiliter, ut quis sibi non inferat damnum etiam tum, cum de eo

infe-

inferendo non cogitat, & involuntariè, ac necessariò infert; nam non potest rationabiliter velle id, quod tunc impossibile est. Præterea qui damnum sine ullo peccato extra contractum & officium intulit, se habet instar possessoris bonæ fidei, qui non tenetur restituere rem alienam, quam bona fide consumpsit, si ex ea non sit factus ditior.

Dixi, *extra contractum*, quia leges imponunt contrahentibus onus restituendi damnum secutum ex culpa merè juridica; & contrahens hoc ipso quod contrahit, illud onus tacitè in se suscipit, cum velit, & debeat contrahere secundum leges. Quare, quamvis damnum non sit illatum Domino rationabiliter invito, tunc tamen indemnitas ei debetur ex pacto, seu contractu explicito vel implicito: sicut debetur cum res perit casu fortuito, si præcesserit pactum eum præstandi.

Q. 3. An oritur obligatio restituendi ex damnificatione veniali?

Resp. I. Ex damnificatione, & furto veniali ob parvitatem materiæ oritur obligatio restituendi sub veniali: quia non restituendo injustè privatur Dominus possessione, & usu rei suæ, vel sibi debitæ, sufficientis ad materiam injustitiæ venialis, quæ tolli debet.

Resp. II. Ex damnificatione gravi quoad materiam, sed veniali ob defectum advertentiæ, oritur obligatio restituendi: quia tunc

committitur vera culpa, & injuria, licet levis: at omnis injuria ex natura rei, ideoque jure naturali, refarciri debet, ex cap. ult. de injur. cit. Non videtur tamen esse obligatio restituendi totum damnum citra contractum, aut officium: quia injuria venialis, ac imperfecta non debet, citra contractum, aut quasi-contractum, tantam obligationem parere, quantam injuria gravis, & perfecte voluntaria. Deinde cum ea restitutio sit poena seu onus jure naturali culpae correspondens, debet esse culpae proportionatum. Sunt tamen qui docent, tantum posse esse damnum, ut pars illius correspondens culpae veniali, sit adhuc gravis momenti, ideoque sub mortali restitui debeat, quia alioqui retineretur res notabilis debita, invito Domino, quod est mortale. Caeterum in praxi quando damnum grave est, censeri ordinariè debet intervenisse culpam mortalem: nam (ut notat *Lessius*) generaliter in operibus externis periculosis, citra subitaneam passionem vehementem, raro contingit advertentia imperfecta: scilicet opera illa periculum suum statim, & facile ingerunt, mentemque ad sui considerationem excitant. Quare in dubio an culpa sit mortalis, an venialis, totum damnum refarciri debet, praesertim cum in dubio potior sit conditio innocentis.

Q. 4. *An oritur obligatio restituendi ex damno dato per culpam juridicam in officio, vel extra illud, commissam?*

Not. Culpa duplex distinguitur, Theologica, & juridica seu civilis. Culpa Theologica est peccatum imputabile, sive mortale, sive veniale: culpa juridica est omissio diligentiae debitae ad cognoscendum, vel cavendum, vel faciendum, vel providendum, ex qua sequitur damnum, sive illa omissio sit peccatum, sive non, de hac sola hic agitur; & triplex est, lata, levis, & levissima. Culpa lata est omissio diligentiae, quam passim in rebus ejusmodi propriis adhibere solent homines diligentes ejusdem conditionis. Levis, est omissio diligentiae, quam adhibere solent diligentiores, & prudentiores ejusdem conditionis. Levissima, est omissio diligentiae, quam soli diligentissimi, & prudentissimi adhibent: ut si quis, v. g. librum sibi commodatum relinquat ante ostium domus, & amittatur, tunc censetur amisisse per culpam latam: si reliquit in cubiculo suo, non obserato ostio, erit culpa levis: si ostium obseravit, sed non advertit an esset bene obseratum, est levissima.

Resp. I. Ex communi sent. extra officium, & contractum non oritur obligatio restituendi damni secuti ex culpa levi, & levissima: quia citra contractum, & officium nemo tenetur majorem diligentiam adhibere in suis operibus ne alteri noceat, quam in similibus casibus

adhibere solent homines ejusdem conditionis diligentes, ac prudentes: nemo enim tenetur esse diligentior, ac prudentior cæteris hominibus diligentibus, & prudentibus ejusdem conditionis, nisi ad id specialiter se obligarit: constat tamen, inquit *Lessius*, esse obligationem restituendi damnum secutum ex culpa lata, nisi constet illam esse prorsus inculpabilem: quia quisque ex justitia tenetur, ne alteri noceat, adhibere in actionibus suis eam diligentiam, quam adhibere solent in ejusmodi actionibus homines ejus conditionis diligentes, ac prudentes; nam quisque jus habet ne sine justa causa, & autoritate sibi inferatur damnum: ergo si non adhibet, non facit id, ad quod tenetur ex Justitia, & sic damnum inde secutum censetur ei voluntarium, & merito imputatur, ac proinde illud tenetur refarcire.

Resp. II. Per se loquendo nemo tenetur in conscientia ad restitutionem propter culpam levem, vel levissimam in officio, vel arte commissam, sed tantum propter latam: *Est communis, aut ferè communis*: quia nemo tenetur in officio, vel professione sua adhibere maiorem diligentiam, & providentiam, quam soleant adhibere diligentes, & prudentes ejusdem professionis: nam nec gravius onus quis vult sibi imponere, dum officium suscipit, vel artem exercet, nec *Resp.* plus ab ipso exigit.

Hinc Advocatus, v. g. qui bona fide præstitit id quod diligentes, & periti Advocati in similibus

milibus

milibus causis præstare solent, non tenetur ad restitutionem, si causâ cadat, eò quòd non præstiterit id, quod diligentissimus præstitisset. Idem dic de Judice, Magistratu, Medico, Architecto, &c.

Dixi, *per se loquendo*, nam si quis profiteatur se diligentior, & peritior aliis, aut diligentissimum, & sic eos qui tales quærunt, ad se pertrahat; istenetur adhibere maiorem, aut etiam maximam diligentiam, & prudentiam: quia id promisit, & ad id se obligavit saltem implicite: unde tenetur resarcire totum damnum ex levi, vel etiam ex levissimâ culpâ secutum, cum non adhibendo maiorem, vel maximam diligentiam peccaverit graviter in re gravi contra pactum saltem implicitum, ideòque gravem iniuriam fecerit.

Porro culpa, quæ dicitur lata in iis, qui officium vel artem exercent, censetur levis in aliis privatis: unde illi dici possunt teneri de culpâ levi comparatè ad alios, qui non tenentur ex officio vel pacto, cum debeant maiorem diligentiam adhibere, quàm si nihil commodi perciperent, vel non ex officio facerent.

Resp. III. Qui præbet consilium in rebus ad suum officium, vel artem pertinentibus, tenetur ad restitutionem ratione culpæ latæ: quia ex officio tenetur in consilio dando adhibere eam diligentiam, & prudentiam, quam adhibere solent in similibus casibus homines diligentes eiusdem professionis: ergo si non ad-

G

hibet,

hibet, peccat contra iustitiam; ideóque tenetur ad restitutionem damni ex hac culpa secuti: item tenetur ratione ignorantiae, quia talis ex officio tenebatur hoc scire, & in responso vitare errorem ex quo damnum secutum est: unde meritò censetur causa iniusta damni secuti. Et utrúque patet, ex cap. ult. de injur.

Non tenetur tamen ad restitutionem, qui consultus aperit bonâ fide duntaxat opinionem suam, dicendo ita sibi videri, nec suadendo, ut alter faciat; & à fortiori, si indicet se dubitare: nam tunc, si alter sequatur, suae imprudentiae damnum adscribere debet, modò consultus non habeatur à consulente, peritior, ac prudentior, quàm revera sit. Imò si des consilium in rebus, quæ ad tuum officium non spectant, & quarum parùm peritus es, & alter sciens tuam imperitiam, consilium tuum sequatur, non teneris de damno inde secuto: nam damnum illud sibi imputare debet, & scienti, ac volenti non fit iniuria. Si tamen agitur de damno tertii, ut si suadeas alteri contractum iniustum, velut non restituat, peccas graviter in re gravi, & teneris illi tertio: nam illi tertio, & quidem invito damnum inferis tuo malo consilio. Nec obstat, quòd veritatem inculpatè ignorares; quia nihilominus imprudenter agis: nemo enim nisi imprudenter miscet se consiliis dandis in rebus, quas non intelligit, & sciens, ac volens exponit se periculo

riculo errandi cum damno tertii, quod proinde ei sufficienter est voluntarium, meritoque imputatur. Ita ferè *Lessius*.

Porro hæc Regula juris 62. in 6. *Nullus ex consilio dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur*, intelligitur solum de eo, qui bona fide dat consilium in rebus ad suum officium non pertinentibus, & qui ratione sui muneris, aut statûs peritiam non profitetur, vel nomine fraudis intelligitur culpa lata, quæ ei æquiparatur in Jure.

Q. 5. Ex qua culpa juridica in contractibus oritur obligatio restituendi?

Resp. I. Si contractus cedat in utilitatem solius accipientis, ut in commodato, accipiens tenetur ad restitutionem, si res aliena pereat, vel deterior fiat ex culpa etiam levi, & levissima. At non tenetur, si fecit id, quod diligentissimi, ac prudentissimi in simili re propria conservanda facere solent. Constat, ex l. 18. ff. Commod. & ex Instit. lib. 3. tit. 15. & ex cap. 1. de Commod. Ratio dispositionis Juris est, quia æquitas naturalis postulat, ut is, qui gratis utitur re alterius in suam tantum utilitatem, maximam diligentiam adhibeat, ne pereat, vel deterior fiat. Excipitur precarium, in quo accipiens tenetur solum ex dolo, vel culpa lata, l. 8. ff. de Precario. eò quòd res concessa precario potest à Domino quovis tempore revocari, non autem res commoda: quare

quare æquum est, ut qui accepit precarium, non teneatur de tanta culpa.

Resp. II. Si contractus sit utilis utrique contrahenti, ut contractus pignoris locati, & conducti, uterque teneatur ad restitutionem damni secuti ex culpa lata, & levi, non autem levissima; ex l. 5. ff. *Commod.* & l. 23. ff. de *Reg. Jur.* Ratio est, quia cum res aliena alicui conceditur in ejus utilitatem, æquitas postulat, ut eam valdè diligenter custodiat; non tamen ad tantam diligentiam teneatur, quantam si in sui tantum utilitatem accepisset. Quare ad nihil tenetur, si fecerit, quod diligentiores faciunt in simili re propria conservanda. Hinc artifices, qui laborant in re aliena ob stipendium, & domestici, quibus incumbit ex officio cura custodiendæ rei domesticæ, tenentur refarcire damnum ex culpa etiam levi secutum. Qui tamen conductus est ad transportandum columnam, vel alias res fragiles, tenetur de culpa levissima respectu aliarum rerum. L. 25. ff. *Locat.* Quia nempe talis negligentia in ejusmodi rebus non censetur levissima, sed major propter summam diligentiam, quam illæ res ex natura sua exigebant. *De Lugo, & alii.*

Resp. III. Si contractus cedat in utilitatem solius dantis, ut in deposito, accipiens tenetur solum ad restitutionem ex culpa lata, & dolo, ex l. 5. ff. *Commod.* & l. 23. ff. de *Regul. & Instit.* lib. 3. tit. 15. Nam æquitas postulat, ut, qui

qui habet rem alienam in commodum solius Domini, non teneatur ad majorem diligentiam, & custodiam, quam passim adhibere solent in rebus suis homines, cum nullum commodum inde percipiat. Hinc si depositum pereat apud te sine tua culpa lata, non teneris illud restituere, nisi in his casibus. 1. Si adsit pactum de majori, vel maximâ custodiâ adhibendâ, vel etiam de casu fortuito præstando, ex l. 1. ff. *Deposit.* *Contractus enim legem ex conventionione accipiunt.* Ibid. 2. Si in culpa fuisti tecum deferendo depositum in locum periculosum, vel fuisti in mora non reddendo, cum potuisti, & debuisti, teneris ad restitutionem quantamcumque custodiam adhibueris, ex variis juribus, & cap. ult. *de Depos.* ibi: *Pactò, culpa, vel morâ præcedentibus, casus etiam fortuitus imputatur.* 3. Si accepisti mercedem pro deposito custodiendo, ex eodem cap. Tunc enim teneris de culpa levi: quia contractus depositi cedit in tuam, & Domini utilitatem, transitque in locationem operæ ad illud custodiendum. 4. Si te ipsum ad depositi custodiam offeras petenti diligentissimum custodem, tunc teneris de culpa levissima, l. 1. ff. *Depos.* quia tunc censeris custodiam diligentissimam promittere.

Dices, in prædictis legibus depositarius dicitur obligari solum ex dolo, non ex culpa.

Resp. In Jure lata culpa dolo æquiparatur l. 32. ff.

32. ff. *Depos.* & l. 226. ff. *De Verb. obligat.* ibi: *Magna negligentia culpa est magna, culpa dolus est.* Quare cum leges decernunt, dolum solum præstandum esse, non culpam; culpæ nomine levis, & levissima intelligitur, & sub nomine doli comprehenditur culpa lata. Cum autem statuunt in contractibus culpam esse præstandam, per culpam intelligitur, aliquando levis, aliquando levissima.

Resp. IV. Est obligatio in conscientia, refarciendi secundum has leges ante sententiam iudicis, damnum secutum sine peccato, sed ex culpa merè juridica in contractibus. Ita *Covar. Navar. Molin. Vasquez, Lessius* dicens esse *communioem, & alii.* Prob. Quia, qui ex contractu rem alterius accipit, obligat se saltem implicite ad eam servandam cum onere per leges annexo, & ad præstandam curam, ac diligentiam, quam leges præscribunt, cum præsertim hæ leges fundentur in naturali æquitate, & sancitæ sint propter bonum commune, ut contractus facile ineantur, & ad excitandam curam, ac diligentiam circa res alienas. Neque enim fundantur in præsumptione culpæ mortalis; nam, v. g. in culpa levissima non potest forum externum præsumere peccatum mortale, ut notat *Vasquez*, & tamen: cap. unico de *Commod.* dicitur simpliciter: *cum gratia sui quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur.* Unde tunc est obligatio restituendi ex contractu, cui leges iustæ
eam

eam annexuerunt, & quam contrahens hoc ipso, quòd contrahit, tacitè in se suscipit, cum velit, & debeat contrahere secundum leges.

Q. 6. An qui inculpabiliter dixit, vel fecit aliquid, ad quod jus nullum habet, & ex quo impendet damnum proximo, tenetur ex justitia illud impedire, vel restituere, si non impediatur quantum commodè potest?

Resp. Aff. Est communis. Quia quisque tenetur ex justitia curare ne ex sua actione veniat damnum proximo contra Jus illius, ideòque impedire, ne malum ex sua actione secutum perseveret: alioqui, qui non impedit, quantum commodè potest, censetur causa moralis perseverantiæ effectus à se positi, & damni secuti, quod proinde ei imputabitur; nam quisque Jus habet, ne ei damnum sine justa causa, & auctoritate inferatur.

Hinc qui inculpate errorem docuit, vel consilium noxium dedit, tenetur, ubi advertit, dedocere; qui inculpate res alienas incendit, tenetur, quantum commodè potest, ignem extinguere, alioqui continuatio incendii foret ei voluntaria, & moraliter imputabilis. Si tamen non posset impedire alterius damnum sine graviore, aut saltem æquali suo damno, non poterit illi imputari, sed censetur justè permitti: nam multò minor est obligatio tunc impediendi, quàm non inferendi positive damnum; cum ipsa non oriatur ex
injusta

injusta læsione, vel actione: ideóque non est obligatio impediendi damni, nisi cum potest impediiri sine gravi, aut saltem æquali suo damno: Cujus quidem damni proprii gravitas debet spectari respectivè ad damnum, quod inde proximo sequetur.

Q. 7. *Quid restitui debet ratione injustæ acceptionis, vel damnificationis?*

Resp. Qui injuriam alteri intulit, rem ejus culpabiliter accipiendo, aut detinendo, aut damnum inferendo, &c. tenetur in conscientia restituere rem, si adhuc exstet, vel ejus pretium si ipsa non exstet, item omnes fructus naturales, ac mixtos, sive perceptos, sive non perceptos, sed quos Dominus percepturus erat, & compensare omne damnum emergens, ac lucrum cessans. *Est communis.* Quia ratione injuriæ contrahitur obligatio injuriatum omninò indemnem reddendi, & restituendi in eum statum, in quo fuisset, si injuria illata non fuisset: alioqui injuria inegrè non tolleretur, nec æqualitas, quam Justitia intendit, reponeretur, & sic non cessaret totaliter injustitia. Quare mensura restitutionis faciendæ ratione injustæ acceptionis, vel damnificationis, est quantitas boni alieni ablati, & damni illati ac lucri impediti, quamvis lædens nihil inde emolumenti perceperit, ex C. *Gravis de Restit. Spoliat.* ubi Cælestinus III. ait: *Mandamus ablata cum integritate restituere, damna plenarie*

variè resarcire, & de illatis injuriis competenter satisfacere compellatis: provisuri, ut non tantum fructus à novo, & violento possessore perceptos, sed quos possessores veteres percepissent, reddi faciatis eisdem.

Igitur fur, vel malæ fidei possessor, vel damnificator injustus tenetur. 1. Rem alienam injustè possessam restituere Domino: nam quamdiu retinet, facit ei injuriam violando Jus, quod habet rem suam possidendi, & eam utendi. Quòd si res aliena non exstat, tenetur ejus pretium restituere, cum sit causa injusta damni, quod patitur Dominus privatione rei suæ, quam tenebatur restituere. 2. Compensare omne damnum emergens, & lucrum inde cessans Domino, l. 5. Cod. de re vindic. Nam est causa injusta utriusque, teneturque Dominum indemnem servare, ut tollatur injuria illata. Porro lucrum justum alterius impedire est illi damnum inferre: nam est eum privare lucro sperato, ad quod Jus habet, & facere, ut minus habeat, quam habuisset. 3. Restituere omnes fructus naturales, & mixtos, quos percepit, quamvis Dominus non percepisset, nec illi existent amplius, nec ex illis factus sit ditior, ex l. 22. Cod. de re vindic. Quia fructus rei hoc ipso, quòd producuntur, fiunt illius, qui est Dominus rei; & res quælibet Domino suo fructificat, ex Inst. de rerum divis. nam res ubicumque est semper Domini est, & Domino valet, quod

ibi valet: ergo fructus æquè restitui debent, ac res ipsa; & tunc est etiam obligatio restituendi ex re accepta: quòd si illi fructus interea, dum retinentur, pereant, pereunt non Domino, sed injusto detentori, qui est in mora culpabili. Item tenetur restituere fructus omnes naturales, & mixtos, imò, & merè industriales, quos Dominus singulari suâ diligentia licitè percepisset, quamvis ipse damnificator nullos perceperit; ex l. 33. ff. de rei vindic. ibi: *Fructus non modò percepti, sed & qui percipi potuerunt honeste, æstimandi sunt.* Et ex cap. *Gravis* cit. nam debet compensari omne damnum emergens & lucrum cessans.

Not. I. Fructus merè naturales sunt illi, qui ex re aliqua gignuntur sine ulla ferè industria, aut labore, ut herbæ in pratis, arborum poma, animalium foetus. Merè industriales sunt ii, ex sola industria, & labore proveniunt, licèt mediante aliqua re tanquam mero instrumento; ùt quæstus, qui ex negotiatione, vel ex usu artificioso alicujus instrumenti, puta penicilli, percipitur. Fructus mixti sunt ii, qui ab ipsa re, mediante industria, & labore, proveniunt, ùt fructus agrorum, vinearum; ad quos revocatur pretium locationis ædium, earumque rerum quæ habent usum locabilem: nam pretium locationis est fructus earum, quem pariunt mediante usu sui, qui est pretio æstimabilis; & datur solùm pro usu rei, ex l. 19. & 36. ff. de Usuris. Hi fructus vocantur

tur civiles, & debentur Domino rei, l. 5. Cod. de rei vindic. ibi: *Domum, quam ex matris successione ad te pertinere, & ab adversa parte injuria occupatam esse ostendis, Præses Provincia cum pensionibus, quas percepit aut percipere poterat, & omni causâ damni dati, restitui jubebit. Soli autem fructus merè industriales, quos Dominus rei non percepisset, non sunt restituendi: quia non sunt fructus rei alienæ, sed industriæ propriæ. Sic qui pecuniâ furtivâ negotiatus est, non tenetur lucrum suum restituere, sed solum pecuniam ablatam, & omne damnum emergens, ac lucrum cessans, si quod est.*

Not. 2. Semina, & alia similia, si sint aliena, non fructificant Domino suo, sed Domino agri, l. 25. ff. de Usur. ibi: Omnis fructus non jure seminis, sed jure soli percipitur. Quia sunt magis agri, quam seminis, quod mortuum est, & ab agro vivificari, & ali debet. Hinc qui triticum furtivum seminavit in agro suo non tenetur restituere segetes, sed aliud triticum in eadem mensura cum damno emergente, & lucro cessante, si quod est secutum Domino tritici.

Not. 3. Restitutio fructuum facienda intelligi debet deductis pretio operæ, ac laboris, & impensis, quæ à Domino fieri debuissent ad illos percipiendos, ad conservationem rei, & ad ejus melioramenta, quibus rei valor crevit Domino, ex l. 7. ff. Solutio matrim. Quia his

H 2 dedu-

deductis Dominus non patitur damnum, & reponitur æqualiras.

Q. 8. An injustus damnificator tenetur insuper aliquid solvere pro culpa in penam?

Resp. Non tenetur ante sententiam judicis: quia punitio ad judicem pertinet; sed post sententiam tenetur pœnam solvere, quia Judex habet Jus eam infligendi, & justa sententia obligat in conscientia. Ita S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 3.

Q. 9. An fur, vel injustus possessor, aut damnificator tenetur restituere rem alienam, si peritura fuisset apud Dominum?

Not. Possessor malæ Fidei est is, qui rem alienam injustè accepit, vel retinet, aut consumpsit, vel alienavit, putans, aut dubitans esse alienam, vel se non legitimè possidere; vel ex ignorantia graviter culpabili judicans esse suam. Possessor bonæ Fidei est, qui rem alienam detinet, judicans prudenter esse suam. Unde bona fides nunquam potest oriri ex ignorantia, quæ non excusat à culpa mortali in acceptione rei & omissione inquirendi, cujus res sit: nam tunc non potest prudenter censerì justa possessio.

Resp. I. Injustus possessor tenetur rem alienam restituere, si illa non erat peritura apud Dominum, nisi per injuriam alterius, v. g. furtum. *Est Commun.* quia sicut ille alius facien-
do

do injuriam, teneretur restituere, ita ut præveni-
ens teneris integrè damnum resarcire, cum
fueris causa injusta totius damni.

Resp. II. Si res perit dolo, vel injuriâ injusti
possessoris, quia vel amisit culpâ latâ, vel eam
scienter destruxit, absumpsit, alienavit, &c,
teneretur ejus pretium restituere Domino, et-
iam si apud hunc casu peritura fuisset. *Est com-
munis, teste Layman.* quia talis est hic & nunc
causa injusta interitûs rei, quæ verè perit per
injuriam detentoris, ac proindè ratione inju-
stæ læsionis statim contrahit restituendi obli-
gationem, quæ subsequente fortuito casu non
extinguitur. Sic qui occidit hodie Petrum,
alioqui cras interficiendum à ferâ, est causa
injusta mortis Petri, & tenetur ad restitutio-
nem. Idque magis adhuc constat, si tempore
quo ex culpa perit vel destructa est res aliena,
non erat notitia interitûs vel periculi futuri:
quia cum periculum illud ignoraretur, res illa
verè tantum valebat apud homines, sicut si
peritura postea non fuisset. Totus ergò valor
ille fuit per injuriam ablati, & totius illius
debiti reus factus est, atque adeò suscepit jam
in se onus & obligationem totius illius debiti
solvendi. A quo debito non liberatur ex eo,
quòd eventus subsequens ostendat rem fuisse
postea perituram, vel minùs valituram: quia
hoc non facit rem minùs valuisse tum, cum
injustè destructa est, pro quo tempore taxari
debet valor damni illati. *Ita de Lugo.*

H 3

Resp.

Resp. III. Item tenetur restituere rem alienam quæ casu apud ipsum perit, si non sit omnino certum casu perituram fuisse apud Dominum: quia in dubio melior est conditio innocentis, & Domini possidentis jus certum recipiendi rem suam vel ejus pretium.

Imò juxta multos tenetur, etiam si res certò fuisset peritura apud Dominum casu, vel juxta hostium spolatione: quia 1. hoc ipso, quòd quis rem alienam injustè aufert, vel detinet, facit Domino injuriam, cui est per se annexa obligatio restituendi; per accidens autem est, quòd esset casu similiter apud Dominum peritura. 2. Qui injustè accipit, injustè detinere incipit: sed qui injustè detinet, semper est in mora restituendi: qui autem est in mora, tenetur etiam de casu fortuito, nam mora trahit ad se periculum rei, ut statuunt jura. 3. Casus subsequens non facit, ut fur, vel injustus possessor damnum reipsa non intulerit, sed solum facit, quòd imputatum fuisset alteri causa. Item qui semel ratione rei injustè accepta obligatur, per eventum fortuitum postea subsequentem non absolvitur.

Alii tamen hoc negant, quia nullum damnum ex injuria est illatum Domino, cum constet eum ex casu fortuito non minùs privandum fuisse re sua, quàm si nulla fuisset injuria illata, ideòque nihil minùs habeat, quàm aliàs fuisset habiturus: ex injuria autem oritur obligatio restituendi solum damnum ex ea
secu-

secutum, non aliud 2. L. 14. ff. *Depos.* Statuitur enim, qui renuit depositum reddere, non teneri pretium restituere, si res deposita interea naturali interitu pereat, licet tamen casus fortuitus moræ culpabili imputetur: & L. ult. ff. *ad Legem Rhod.* Statuitur, quod si navem conduxerim ad merces meas convehendas, ipse verò nauta me invito & mala fide merces meas in navem deteriore[m] transtulerit, cum qua merces meæ perierint, teneatur mihi de hoc damno, si altera navis salva evaserit; sed non teneatur si ambæ naves eâ navigatione perierint, quia æquè merces meæ in priori navi conductâ periissent. Hoc autem discrimen inter hunc casum, & præcedentem affert Layman, quod in primo, non in secundo injustus possessor sit causa interitus rei.

Sed si rem alienam quæ incendio, vel aliter peritura erat apud Dominum auferam, & post elapsum periculum non statim restituam, & postea apud me pereat, non jam peritura apud Dominum, an teneor ejus pretium restituere?

Resp. Aff. Ita omnes. Quia res illa à periculo libera, & secuta ad Dominum pertinebat, & sic ei statim tunc reddi debuit: quare si non fuit reddita, injuria ipsi facta fuit per injustam detentionem, quæ fuit causa damni, nam apud Dominum non amplius periisset.

Q. 10. An ratione injuriæ restitutio facienda est juxta summam estimationem, quam res à tempore detentionis habuit?

H 4

Resp.

Resp. I. Si res aliena apud furem, vel iniustum possessorem facta est deterior, quam cum accepta est, tenetur restituere secundum statum illum, quem res tunc habebat. Nam tempore, quo accepit, res illa tantumdem valebat, & accipiendo damnum iniustum Domino intulit, priuando eum re sua in tali statu, & facultate eam maiore pretio vendendi.

Resp. II. Si res apud iniustum possessorem melior effecta est siue intrinsecè, & in substantia, ut si vitulus euaserit in bovem, siue extrinsecè, & in valore, ut si auctum sit eius pretium ob emptorum multitudinem, restitui debet Domino in tali statu, si exstet. Nam res semper mansit in eius dominio: melioratio autem, & incrementum rei pertinet ad eius Dominum. Si autem res illa non exstet, & vendita fuerit maiore pretio, quam vendidisset Dominus, totum pretium acceptum restitui debet Domino; quia res tempore, quo carius vendita est, & melior erat, Domini erat, & Domino debebatur: ergo pretium acceptum ei debetur, cum sit valor suæ rei. Quod si res casu perit, vel minore pretio vendita fuit, aut in deteriore statu, & valore alienata vel consumpta, restitui debet Domino secundum æstimationem, quam in optimo statu, & maximo valore habuit, si Dominus eam tali tempore erat venditurus, vel passus est damnum emendo aliam summo valore: quia iniustus possessor fuit causa iniusta talis lucri cessantis, vel

vel damni. Idem dic, si incertum sit, an Dominus lucrum ex eius melioramento fecisset, vel quo pretio venditurus fuisset, ut docent passim Doctores: nam iniuste privatus fuit potestate lucrandi, & vendendi summo valore, qua forte usus fuisset: at in dubio melior est conditio innocentis, & possidentis Jus exigendi integram indemnitatem.

Imò juxta varios, restitutio fieri debet secundum summum valorem & incrementum, etiamsi Dominus re sua certo usurus non erat in tali statu, nec juxta summum valorem venditurus: quia dum res apud iniustum possessorem melior & carior facta est, Domino meliorata fuit, ipsique debita erat in tali statu: ergo facta est Domino iniuria cum damno, eum privando re sua in optimo eius statu, & valore: quæ iniusta detentio est nova iniuria à prima acceptione distincta, per quam statim contracta est obligatio eam restituendi cum tali incremento, & valore. Obligatio autem ex iniuria contracta extinguitur per solam restitutionem, & licet nullum damnum Dominus recipiat spectato statu, in quo futurus esset, si ad tempus minoris valoris rem servaturus esset; tamen recipit damnum, attento priori statu, in quo habuit dominium rei plus valentis, quo maiore valore ad se pertinente iniuste privatus fuit. Confirmatur L. 8. ff. de Condict. furt. ibi: *Si ex causa furtiva res condicatur, cujus temporis æstimatio fiat, queritur.*

Placet tamen id tempus spectandum, quo res unquam plurimi fuit: maximè cum deteriore rem factam fur dando non liberatur; semper enim moram fur facere videtur.

Sed hoc negant alii, quia restitutio fieri debet solum ad æqualitatem damni illati. At tunc non est illatum damnum secundum summum valorem rei, nam eius incrementum non erat certò profuturum Domino, cum Dominus non fuisset eam venditurus tempore illius incrementi, nec coactus fuerit eo tempore aliam emere.

Q. II. An qui ponit actionem, ex qua damnum obvenit alteri, tenetur illud restituere?

Resp. I. Si damnum venit tertio ex actione tua mala, vel otiosa, quæ fuerit periculosa, sive per se, sive ratione circumstantiarum, teneris illud resarcire, quamvis aliunde adhibueris diligentiam ne eveniret, & illud non intenderis. Quia 1. illud damnum est tibi sufficienter voluntarium in causa, nempe in actione tua mala periculosa, per quam illud creas. 2. Intulisti injuriam damnosam illi tertio, quippe qui jus habebat, ne malam illam actionem sibi periculosam faceres.

Secus est, si damnum veniret alteri ex tua actione non mala, licet periculosa, sed utili tibi cujus faciendæ jus habebas; modò adhibueris debitam ad illud impediendum diligentiam, quæ adhiberi potuit, retenta illa actione
licita

licita tunc enim damnum illud tibi non impu-
taretur, cum utaris jure tuo, ex c. 31. de Elect.
Non videtur injuriam facere, qui utitur jure suo.
Et ex l. 193. ff. de Regul. Jur. *Nemo damnus
facit, nisi qui id fecit, quod facere jus non habet.*
Sed si non adhibueris debitam cautionem, ne
aliis damnum eveniret, tenêris de damno;
nam quisque tenetur ex justitia curare, ne ex
sua actione damnum veniat alteri; nam pro-
ximus habet jus, ne ei damnum inferatur sine
justa causa, & legitima auctoritate, Item te-
nêris, si jus non habeas faciendi aliquid peri-
culosum, licet non malum: sic qui in itinere fo-
yeam, lupi capiendi causâ, facit, tenetur de
damno, L. 28. ff. *Ad Leg. Aquil.*

Resp. II. Tenêris resarcire damnum, quod
alteri venit ex tua culpa, scilicet actione mala,
vel inutili, si damnum illud intendisti, licet ex
ea plerumque damnum non veniat; nam tunc
damnum tibi voluntarium est in se, & meritò
censeris illius causa, cum re ipsa ex directa in-
tentione illud intuleris per actionem tuam
malam, vel inutilem.

Resp. III. Tenêris resarcire damnum, quod
obvenit alteri ex actione tua mala, vel inutili,
licet ex ea plerumque damnum tertio non
eveniat, nec illud in eenderis, si prævideris pro-
babiliter eventurum. S. Thom. q. 64. a. 8.
Quia 1. tunc damnum illud est voluntarium
tibi in actione illa mala tanquam in causa, vel
saltem tanquam in occasione, quæ est æquiva-
lenter

lenter causa. 2. Fecisti injuriam alteri, qui jus habebat, ne actionem illam malam faceres in talibus circumstantiis, nempe cum suo periculo, quamcumque aliunde diligentiam adhibueris S. Th. 2. 2. q. 64. a. 8.

Resp. IV. Non tenêris resarcire damnum, quod ex tua actione mala non periculosa obvenit, si illud non intenderis, nec potueris praevidere obventurum, eò quòd nunquam, aut ferè nunquam illud eveniat ex tali actione in talibus circumstantiis: quia tunc damnum illud nec in se, nec in alio tibi voluntarium est, cum nec illud intenderis, nec potueris praevidere; nec requiritur cautio, ubi non est periculum. Hinc qui alienam arborem ascendit ad fructus furandos, & casu cadens supra socium, eum præter intentionem occidit, non est reus homicidii, nec tenetur socio ad restitutionem: quia talis ascensus, licet illicitus, non erat sic periculosus: unde ille solum reus est furti. Quando autem S. Thom. loco cit. dicit, dantem operam rei illicitæ, ex qua mors alterius sequitur, esse reum homicidii, supponit illam rem esse aliquatenus periculosam, saltem ex circumstantiis.

Q. 12. An in dubio de damno secuto ex actione mala per se damnificativa, est obligatio restituendi?

Resp. I. Qui injustè posuit actionem ex se impeditivam lucri, vel damnificativam, tenetur

tur in dubio, an re ipsa alteri lucrum cessaverit, aut damnum secutum sit, restituere pro ratione dubii, seu quanti aestimatur certum subeundi damni periculum: quia talis fuit causa injusta periculi, quod alter subit patendi damnum; nec constat non passum fuisse: iniquumque est, ut innocens in tali dubio totum periculum certum subeat, & alter sit immunis omni obligatione.

A fortiori qui certus est de patrata à se actione injusta per se sufficiente ad damnum inferendum, & de damno secuto, sed dubitat an secutum sit ex illâ, tenetur restituere saltem pro ratione dubii, & aestimationis periculi. Dico saltem, nam juxta Lessium, & alios multos tenetur de toto damno: tum quia possessio est pro actione injusta, quod talem effectum procreârit, nisi oppositum constet: tum quia præsumptio juris valet, quamdiu de contraria veritate non constat: sed tunc est præsumptio juris damnum ex illa actione, v. g. consilio malo secutum esse. ex Reg. 45. Jur. III. 6. *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* Alii tamen non pauci docent, talem teneri solum ad partem damni pro quantitate dubii: quia non est æquum, tantum teneri restituere eum, qui solum ex probabili præsumptione, quantum qui ex certa scientia damnum intulit.

Idem dic de omissione injusta, hoc est, omissione rei ex justitia debitæ, dum dubitatur,
an ex

an ex ea secutum sit damnum; nam in morali-
libus omissio injusta est æquivalenter actio in-
iusta.

*Q. 13. An qui solo exemplo movit efficaciter
alium ad damnum inferendum, tenetur
damnum ab hoc illatum resarcire in
ejus defectum?*

Resp. Aff. Si hoc eventurum probabiliter
præviderit. Quia 1. talis posuit actionem
malam, & periculosam ratione circumstantia-
rum, ex qua probabiliter prævidit damnum
tertio secuturum: ergo fecit ei injuriam; nam
quilibet habet jus, ne fiat actio mala cum pe-
riculo damni sui. 2. Verè movit alium ad dam-
num inferendum, & æquè est causa damni,
quod ex motione exempli sequitur, ac si ex
consilio sequeretur. 3. Qui occasionem dam-
ni dat sine justa causa, damnum dedisse cense-
tur, ex cap. ult. *De injur.* & l. 30. ff. ad Leg. Aquilæ;
Qui occasionem præstat, damnum fecisse videtur.

*Q. 14. An quis tenetur restituere damnum
irrogatum per suum mancipium, ani-
mal, vel Filium?*

Resp. I. Ante omnem sententiam tenetur ra-
tione culpæ, si negligens fuit in præcavendo,
ex cap. 3. 4. & ult. *de injur.* nam tunc damnum
illud ei voluntarium fuit in omissione diligen-
tiæ debitæ; ideòque ei meritò imputatur.
Hinc qui animal ferum non tenuit domi clau-
sum.

lum, vel catenis ligatum, tenetur de damno ab eo illato. Ob eandem rationem, qui potestatem in alios habent, peccant contra justitiam, & tenentur ad restitutionem, si ubi est periculum damni, non provideant, ne fiat à suis. Nam Dominus, & Pater tenetur ex justitia impedire, ne aliis damnum inferatur à suis, vel per sua animalia.

Resp. II. Si damnum irrogatum sit sine culpa voluntaria Domini, hic tenetur dare pro noxa mancipium, vel animal, aut damnum compensare, ex jure civili. *Instit. digest. § cod. de Noxal. actionibus, & cap. ult. De injur.* Quæ leges non sunt pœnales, sed dispositivæ, & æquitati, ac naturali rationi valde consentaneæ: quia cum animal, vel servus non sint sui juris, sed totum, quod sunt, Domini sint, leges justè disposuerunt, ut sicut omnis utilitas ab eo proveniens Domini est, ita etiam, & damnum Domini sit, nisi velit ipsum pro eo tradere: nam qui sentit commodum, debet sentire, & onus, reg. 55. Jur. in 6. Quare hæ leges obligant ante sententiam, nisi ex consuetudine legitime præscripta, sententia requiratur: nam in foro conscientie idem dicendum est circa ista, quod æquus Judex cognita veritate judicaret. Ita Sanchez, & alii.

Item quando ex domo aliquid projicitur, vel effunditur, quod damnum intulit, si ante non fuit clamatum, caput familie in illâ domo habitantis tenetur ad solvendum duplum illius damni.

damni, quamvis sine eius culpa illati. L. 1. & l. 6. ff. *De his qui effuder.* .ibi. . *Habitator suam, suorúmque culpam prestare debet.* Sed iuxta multos, si Dominus verè peccato careat, nihil tenetur restituere ante sententiam: quia sic usu receptæ sunt illæ leges, nec id necessarium est ad finem illarum. At post sententiam tenetur in conscientia parère sententiæ iudicis, quia hæc non fundatur in præsumptione culpæ, sed in legibus, quæ ad bonum commune, & pacem publicam ita statuerunt, & ut Domini diligentius caverent, ne damnum aliis à suis inferatur.

Resp. III. Parens non tenetur ex delicto filii, vel damnum resarcire, vel filium noxæ dedere, si absque parentis culpa commissum est, ex *Instit. de Noxal. act.*

Q. 15. *An qui impedit alterum à consecutione alicujus boni, tenetur ad restitutionem?*

Resp. I. Qui quocumque modo etiam solis precibus, vel consilio, saltem absque causa iusta, impedit aliquem à consecutione boni ipsi ex Justitia debiti, sive habeat Jus in re, sive solum Jus ad rem, peccat contra Justitiam, & tenetur compensare totum damnum. *Ita omnes.* Quia illius fuit causa iniusta, violando ius, quod habet alter ad habendum illud bonum. Unde si alter habebat ius in re, impediens tenetur restituere valorem illius rei: si verò solum ius ad rem, v. g. per iustam promissionem

missionem acceptatam, electionem presentationem, &c. tenetur restituere quanti Jus illud Judicio prudenti aestimatur. Idem dic de impediendo alterum, ne utatur Jure suo, v. g. exercendi suam artem, operam locandi, petendi aliquid, &c. Nam quilibet habet Jus utendi Jure suo, quod Jus tunc violatur.

Resp. II. Qui vi, fraude, dolo, minis, detractione, calumniâ, mendacio, vel alio modo injusto impedit aliquem à consecutione Beneficii, vel Officii, quo dignus erat, vel alterius boni ex justitia non debiti, ut doni, legati, &c. tenetur restituere, quanti judicio prudenti ea spes ei valebat. *Est communis teste De Lugo, imò est omnium teste Sanchez.* Quia licet impeditus non habeat jus strictum ad tale bonum, jus tamen habet ne ab illius consecutione, per vim, fraudem, vel aliam quamvis viam illicitam impediatur, & ut perfectè liberum cuique sit ei gratificari. Ergo tali facta est injuria, quæ resarciri debet. Idque siue vis, vel fraus exerceatur circa eum, qui impeditus est à consecutione boni, ut si quis vi eum detineat, vel minetur ei ne petat, vel eum decipiat; siue circa collatorem, ut minando, ne conferat, vel falsò persuadendo alterum esse indignum.

Dixi, quanti spes, &c. Nam non tenetur ad æquale, quia gratiam illam nondum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Ait S. Th. q. 62. a. 2. ad 4. quod, si nulla erat spes, non

tenetur restituere damnum, cum reipsa nullum intulerit. Si tamen exigua spes fuisset, compensanda est iudicio prudenti.

Qui autem à consecutione Beneficii Ecclesiastici, vel officii, aliquem indignum impedivit per vim, & fraudem, licet peccaverit, non tenetur damnum illud restituere, quia non fecit injuriam quoad illud, cum nullum ad illud habeat jus, etiam conditionatum, & in libera collatoris voluntate positum, nam illicitum est conferre Beneficia, vel officia indignis. Item qui à consecutione Beneficii, vel officii aliquem dignum, & spem habentem impedit, ut digniori conferatur, non facit injuriam impediendo, nec tenetur ad restitutionem: quia ille non habet jus etiam remotum, ut digniori præferatur. Si tamen impediatur calumnia, vel detractio, tenetur ad restitutionem famæ sicut in primo casu.

Idem dic, si dignum solis precibus, & commendatione impediatur, ut æquè digno conferatur: quia non habet jus, ut illi præferatur in bonis communibus, nec injusta via impeditur, & tibi licet petere pro æquè digno: secus, si injustâ viâ talem impediatur; nam tunc teneris illi restituere, quantum ea spes ei valebat; quia jus habet, ne injustè impediatur, ut Beneficium conferatur alteri non digniori.

Resp. III. Qui etsi sine vi, vel fraude, vel aliâ injustâ viâ impedit dignum à consecutione Beneficii, vel officii, ut detur indigno, tenetur ad
restitu-

restitutionem Ecclesiæ, vel Reip. quæ inde damnum injustè patitur. *Est communis.* Quia utraque jus habet, ne damnum ei quovis modo inferatur. Idem dic, si modo etsi non injusto impediatur digniorem, ut detur minùs digno, quia Ecclesia, & Resp. habent jus habendi optimos Ministros, & Magistratus. Sed juxta multos non tenetur restituere impedito; quia non violavit justitiam commutativam erga illum, quippe qui nullum jus talis justitiæ habet ad Beneficium, vel officium: non enim habet jus in re, nec jus ad rem, quo debitum ei sit Beneficium, vel officium, & quo possit illud jure exigere.

Resp. IV. Ex communi, qui sine vi, fraude, vel aliâ viâ injustâ aliquem impedivit à consecutione boni non debiti ex justitia, non tenetur ad restitutionem: quia non fecit injuriam impedito, cum nullum jus habeat ad illud bonum, & liberum cuique relinquat gratificari ei, si velit, & nullam viam injustam adhibeat. Nec refert quod alter statuerat donare, quia hic sine iniustitia semper potest propositum mutare: ergo & ad id induci viâ non iniustâ: Odium autem seu animus nocendi per medium non iniustum, & in iis, in quibus potest quis alioquin nocere absque iniustitia, non est peccatum contra iustitiam, sed solum contra charitatem.

Hinc non tenetur ad restitutionem, qui sine vi, vel fraude, aut alia ratione iniusta, sed so-

lis precibus, vel obsequiis aliquem avertit ab instituyendo tali hærede, aut à relinquendo legato, vel donando aliquo bono; vel qui curavit revocari testamentum, & alium hæredem institui; quia nemo habet ius ad successionem; vel legatum, quàm diu testator vivit, cum liberè prohibitu imper possit revocare, & mutare testamentum. Tamen sine iusta causa aliquem à consecutione boni non debiti impedire viâ non iniustâ est contra charitatem, quâ debemus velle bonum proximo, & quæ vetat, ne alteri faciamus, quod nobis fieri nolumus.

Sed quid si alterius procuratorem, vel tabellarium, litteras, aut mandata alterius deferentem ad impetrandum beneficium; vel ad aliquod negotium, detineam prætextu recreationis, vel potationis, sciens hanc detentionem nocituram mandatario?

Resp. Peccas contra justitiam, & teneris ad restitutionem. Ita *De Lugo, & alii*: quia mandatarius habet ius, ut procurator, vel tabellarius, seu famulus, diligentiam adhibeat, & moram vitet, ad quod tenetur ex iustitiâ, & tu scienter impedis executionem, ac usum eius iuris, seu id, ad quod ille ius habet. Sed qui quovis modo, etsi de se licito scienter impedit usum iuris alterius, & id, ad quod ius habet, facit ei iniuriam, cum violet eius ius, ideóque tenetur ad restitutionem damni inde secuti. Idem dic, si famulum alterius quovis modo deti-

detineas sciens hanc detentionem causam esse
damni Domini, ad quod vitandum famulus
ex iustitiâ tenetur: nam cooperaris injustitiâ
alterius, & verè es causa moralis talis damni.

Q. 16. *An accepta ob opus malum restitui debent?*

Resp. I. Sic accepta ante opus malum patra-
tum restitui debent. Ita omnes. Quia ista non
dantur nisi ea lege, ut accipiens se obliget ad
opus malum, ad quod impossibile est obligari,
unde datio est nulla, & sic rei dominium non
fuit translatum, ex c. ult. de pactis.

Resp. II. Crimine patrato pretium retineri
potest, nisi per legem aliquam acquisitio sit
irrita, vel accipiens fiat inhabilis ad acquiren-
dum illius dominium. Ita S. Anton. Covar.
Caiet. Less. De Lugo, &c. & alii multi. Quia
1. accipiens non est inhabilis ad illud acqui-
rendum, & pretium datum est omnino volun-
tariè, non quidem ut pretium peccati, quod est
tantum conditio, sine quâ non daretur, sed ut
solutio promissi positâ conditione. 2. Mulier
potest retinere id quod acquisivit per mere-
triciam. ex L. 4. ff. de condict. ob turp. caus. &
ex S. Thom. q. 62. a. 5. ad 2. & in 4. dist. 15.
q. 2. a. 4. q. 2. si lex prohibuit actum, ex quo quis
lucrat, sed non lucrum supposito actu; tunc
quamvis acquirendo tali actu contra legem fece-
rit; tamen tenendo contra legem non facit, &
ideo hæc retineri possunt.

Ad leges in contrarium obijci solitas, dico

eas non reddere irritam acquisitionem rei ob
 turpem causam datæ, nec facere accipientem
 inhabilem ad acquirendum illius dominium;
 sed solum decernere, ut ante opus patratum
 habeantur pacta illa invalida, & ut ne patra-
 to opere inde oriatur obligatio civilis, ob
 quam scilicet posset in iudicio repeti promif-
 sum: quod probatur, ex l. 2. *Cod. de condic-
 ob turp. caus.* ubi res ob turpem causam accep-
 ta ei, qui accepit, relinquitur, & ex l. 8. ff.
eod. tit. ubi dicitur solutum ob turpem causam
 non posse repeti. Dixi, *nisi per legem*, &c. Quia
 quando lege aliquâ positivâ accipiens reddi-
 tur inhabilis ad acquirendum Dominium, vel
 annullatur actus, ex quo pendet acquisitio,
 tunc res accepta restitui debet: nam per talem
 legem translatio dominii impeditur, etiam in
 conscientia, cum bona, & actus subditorum
 subiiciantur voluntati iustæ Legislatoris in or-
 dine ad bonum commune, quod semper per
 legem justam intenditur: quod si is, qui de-
 dit, fiat per legem incapax datum retinendi,
 si restituatur, tunc restitutio fieri debet pau-
 peribus, vel aliis piis operibus: secus, fieri
 debet danti, quia cum translatio dominii rei
 datæ nulla sit, res remanet prioris Domini,
 qui illius dominio se non abdicavit, nisi ut in
 recipientem transferret: equidem si eam rem
 ob opus malum dederit, dignus est, ut eâ pri-
 vetur, se hæc pœna infligi debet à iudice,
 non à privato.

Resp.

Resp. III. Quoad proximum in poenitentiam imponenda est a confessario obligatio dandi pauperibus, vel piis causis accepta pro quovis opere malo patrato, si accipiens non indigeat: tum quia peccatum est tali poenitentia dignum: tum ne lucrum ex peccato reportet, & sic ad peccatum affectum retineat, & ad illud iterandum alliciatur.

Q. 17. *An accepta ob opus bonum jam debitum restitui debent?*

Resp. I. Accepta pro actione vel omissione debita ex justitia restitui debent danti. *Est communis:* quia 1. Quae accipiuntur pro actione vel omissione debita ex justitia, accipiuntur per injustitiam, nempe contra jus quod habet proximus, ut id fiat, vel omittatur sine sumptu suo: at accepta per injustitiam restitui debent. 2. Tunc nullus est titulus, seu jus accipiendi & retinendi; neque enim oritur ex contractu oneroso, cum ejus natura sit, ut utrumque obligationem pariat: nulla autem noxa obligatio imponitur ei, qui jam ex justitia obligatus est. Non item ex pacto gratuito, quia danti non est animus liberaliter donandi, sed dat coacte ex metu injuriae, ne iure suo defraudetur. Responsio vera est, etiamsi pretium tibi detur ab alio tertio, cui nihil debebas. *Est communis.* nam ille verè dat pro re, quam gratis dare debes, & ad quam ius habet is, cuius causam gerit, & pro quo petit: ac proinde ei

vendis mediante pretio ab amico dato, id quod ei ex iustitia debes. Nec refert quòd opus debitum feceris in gratiam dantis pretium; nam hæc relatio non tollit obligationem exequendi opus sine pretio, nec ullum commodum pretio æstimabile affert solventi pretium; estque solùm mentalis: ergò non impedit iniustitiam.

Hinc peccant contra iustitiam, & tenentur restituere, qui aliquid accipiunt pro ferenda sententia iusta, pro testimonio vero dicendo, pro restituendo deposito, commodato, invento, vel pro solvendo debito; vel ad abstinendum à furto, homicidio, & detractione, &c. Cùm hæc omnia sint debita ex iustitia.

Resp. II. Accepta pro opere debito ex charitate tantùm, vel aliis virtutibus, quod sine labore, sumptu aut periculo fieri potest, restitui debent. *Ita Covar. Medin. Lessius, & alii.* Quia communi hominum iudicio talia opera non sunt pretio æstimabilia; nec omnino voluntariè ac liberaliter aliquid pro illis datur, sed coactè ob necessitatem.

Hinc qui accepit pecuniam, ut furem indicet, &c. tenetur eam restituere.

Si autem opus illud ex sola charitate debitum fieri nequeat sine labore, vel sumptu, vel periculo, aliqui docent accepta pro eo retineri posse; quia qui pro illo accipit, vel exigit pretium, peccavit solùm contra charitatem, cum opus illud sit pretio æstimabile. Alii verò

verò nihil distinguunt, & censent accepta pro quovis opere ex charitate, vel alia virtute debito, restituenda esse: quia iniquè exigitur & accipitur pretium pro opere, quod nullo oblato pretio præstari debet; & dans coactè, & rationabiliter invitus dedit, quippe timuit, ne alioqui non fieret id, quod debetur. De Lugo docet esse obligationem ex charitate, restituendi accepta ob opus debitum ex charitate, quando charitas obligabat ad subveniendum gratis proximo: quia ea obligatione posita, acceptio pretii impedit, ne possit fieri satis præcepto charitatis, cum pretio accepto non subveniatur gratis proximo prout charitas præcipiebat; sed tunc non est restitutio nisi latè dicta.

Resp. III. Si constet aliquid sponte, ac liberaliter donatum præcisè ad inclinandum accipientem ad bonum opus ex iustitia, vel charitate debitum faciendum, hic non tenetur illud restituere: quia donatio gratuita, ac voluntaria est iustus titulus retinendi donum gratuitum; nisi tamen lege positivâ inhabilis sit ad acquirendum dominium rei dono datæ, sicut est iudex circa munus saltem magni momenti spontè oblatum.

Resp. IV. Qui aliquid accepit pro actione, vel omissione, quæ solum cedit in suum commodum vel in honorem Dei, non tenetur illud restituere: quia illud ex causa, vel sub conditione donatum est omnino voluntariè, ac liberaliter: nemo enim emit ab alio actiones,

vel omissiones liberas ei soli utiles: ut si des alteri aliquid, ut sacrum audiat, jeiunet, ne ebrietur, &c. Qui tamen accepit aliquid ne admittat crimen, quod legibus puni- tur, cogitur in iudicio ad restituendum, & post sententiam tenetur restituere, cum sit iusta, & legi conformis.

Q. 18. Quid restitui debet ratione rei acceptæ?

Resp. I. Qui tenetur restituere solum ratio- ne rei acceptæ, ex comuni tenetur solum resti- tuere rem alienam si adhuc extet, vel id, in quo ex ea factus est ditior si non extet apud se, & ad fructus exstantes, aut quatenus ex iis fa- ctus est ditior: quia tantumdem, & non plus habet ex re alienâ sive in se, sive in æquivalenti. Quare mensura restitutionis faciendæ ratione rei acceptæ est quantitas possessionis rei alie- næ, vel in se, vel in æquivalenti possessæ. Ita ut tantum restituatur, quantum rei alienæ in se, vel in æquivalenti possidetur, l. 25. ff. *De petit. Hered.* Alienum autem in æquivalenti quis possidet, cum rem alienam consumendo, aut donando, rebus suis pepercit, vel alienan- do aliquid acquisivit.

Q. 19. Ad quid tenetur possessor bonæ fidei?

Resp. I. Qui rem alienam bona fide possidet, putans prudenter esse suam, ubi primum no- vit esse alienam, ex communi tenetur eam re- stituere prima opportunitate, l. 22. ff. *de petit. hered.* quia Dominus habet jus rem suam pos- sidendi. Quod si non reddat, ubi primum potest

potest commodè, incipit esse possessor malæ fidei, & tenetur ad restitutionem tum ratione rei acceptæ, tum etiam ratione injustæ detentionis, quæ est æquivalenter injusta acceptio: unde si interim res etiam casu pereat, tenetur ejus pretium restituere, cum fuerit in mora culpabili: tenetur autem rem eandem Domino restituere, nec licet ei pecuniam vel aliud pro illâ sine ejus consensu dare; quia res illa in individuo est Domini, nec sine injuria potest Dominus invitus cogi rem suam vendere aut commutare, cum habeat, jus illam possidendi ac retinendi, & constat ex l. 3. *Regum c. 21.* ubi de vinea Naboth.

Resp. II. Ex communi, si possessor bonæ fidei rem alienam bona fide consumpsit, vel amisit, vel alienavit, nihil tenetur restituere si non sit inde factus ditior, ex *Instit. de offic. judic. & l. 23. ff. de petit. hered.* Nam cum solum teneatur ratione rei acceptæ, & possessæ, non tenetur plus restituere, quàm ex ea possideat sive in se, sive in æquivalenti: sed tenetur restituere id, in quo factus est ditior ex re aliena, ex l. cit. quia id, in quo factus est ditior, succedit in locum rei acceptæ, quæ tunc existat in æquivalenti apud ipsum, & eatenus possidet rem alienam in æquivalenti. Præterea iniquum est, ut quis ex re aliena cum Domini jactura locupletetur. *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel jactura, Reg. 48. iur. in 6.*

Hinc

Hinc nil tenetur restituere, si res aliena durante bona fide perit casu, vel etiam culpa; item si eam donavit, aut consumpsit, aliam nondonaturus, nec consumpturus. Secus, si aliam ex suis erat donaturus, vel consumpturus, quia tantumdem ex suis bonis servavit, & sic ex re aliena plus habet, quam alioqui haberet. Si autem rem alienam sibi donatam vendidit, tenetur eius pretium Domino ipsius rei restituere: nam habet pretium rei quod est æquivalenter res ipsa, & sic factus est ditior ex re aliena.

Resp. III. Ex communi, possessor bonæ fidei tenetur deductis expensis, & laboribus restituere Domino fructus rei naturales, & mixtos, qui apud illum exstant, l. 22. Cod. *De rei vindic.* Nam res fructificat Domino suo, sive fructus, qui ex re aliqua nascuntur, pertinent ad eum, ad quem res ipsa pertinet, cum id totum, quod res est, & potest, sit Domini sicut res ipsa; si illi fructus non exstant, tenetur solum quatenus ex iis factus est ditior; nam res alterius exstat tantum apud ipsum æquivalenter quoad hoc, ex l. 1. Cod. *De petit. Hæred.* ibi: *Fructus bonæ Fidei possessores reddere cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores extiterint.* Sed non tenetur restituere 1. fructus meræ industriæ, quia non sunt fructus rei. 2. fructus, quos negligentia suâ non percepit, quamvis eos percepisset Dominus rei: nam non tenetur Dominum indemnem reddere, nec restituere

tuere in pristinum statum, cum eum ab eo non detruserit saltem culpabiliter: unde nec tenetur lucrum cessans, aut damnum emergens, compensare. 3. Juxta multos non tenetur restituere fructus naturales, & mixtos, quos bona fide, & cum titulo colorato possedit per triennium, etiamsi inde factus sit ditior: quia res mobiles præscribuntur triennali possessione cum titulo colorato. *Instit. de Usucap.*

Hinc possessor bonæ fidei tenetur tantum restituere rem alienam, & eius fructus, vel id, in quo factus est ditior ex re, aut fructibus eius naturalibus, vel mixtis.

Q. 20. An, & cui restituenda sunt bona vacantia, & derelicta?

Resp. I. Bona vacantia, id est, bona quæ relinquit aliquis ab intestato decedens sine hæredibus, qui secundum legem ei ab intestato succedant, restitui debent fisco, quia ad fiscum pertinent, l. 4. Cod. De bon. vac. Bona tamen mobilia vacantia peregrinorum in pios usus per Episcopum impendi debent, ex Authent. *Omne peregrini*. Cod. de Success.

Resp. II. Bona derelicta, vel quæ nullum unquam habuere Dominum, jure naturæ, & gentium sunt inventoris; nam cum nullius sint, fiunt primò occupantis; nisi aliter leges speciales statuunt, ex *Instit. de rer. divis.* & l. 1. ff. *pro derelicto*. Bona autem derelicta sunt ea, quæ Dominus eo animo abjecit, ut jam esse

esse sua nolit. *Instit.* Hinc bona naufragorum, vel bona, quæ per incendium ejiciuntur, aut in tempestate projiciuntur, levandæ navis causâ, aut eluvione aquarum abripiuntur, non sunt habenda pro derelictis; quia Dominus semper retinet voluntatem illa habendi ut sua; unde ei restitui debent etiamsi à periculo eripueris aliâs peritura, ex *Instit. de rer. divis.* & l. 18. Cod. *De furtis*, & ex cap. 3 *De raptor.* & ex Bullis Julii II. & Pauli III. Quia salva facta sunt Domino suo, qui semper habuit voluntatem, ut ad se reverterentur, res enim sive in periculo, sive extra periculum semper est Domini sui.

Q. 21. *An & cui restitui debent bona inventa, & bona, ac debita incertâ?*

Not. Bona, ac debita incerta dicuntur ea, quorum Dominus, vel creditor, vel ejus hæres cognosci, vel inveniri nequit post diligentem inquisitionem, quæ judicio prudenti sufficiat pro rei gravitate. Hinc non sunt incertâ, dum constat ea deberi certæ communitati, vel majori ejus parti. Item conservari debent, quamdiu est spes Dominum inveniendi. Quod si dubitetur solum, cui ex pluribus res debeatur, tunc si dubium prudenter resolvi nequit, inter illos ex æquo dividi debet juxta quantitatem dubii, ut servetur æqualitas.

Resp. I. Bona aliena inventa, quorum Dominus, vel ejus hæres post diligentem inquisitionem

sitionem cognosci non potest, impendi debent in pauperes, vel in alia pia opera. Quia 1. Catechismus Romanus dicit: *Si rerum inventarum Dominus nullâ ratione inveniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferenda.* 2. Sententia communis Doctorum, teste Lessio, cum S. Thoma docet ita impendi debere, & quidem jure naturali, quod satis patet ex ratione, qua utuntur. 3. Res quæ remanent in dominio alterius, si nequeant ei reddi, jure naturali impendi debent secundum ejus voluntatem rationabilem, & prudenter præsumptam: nam non licet de re cujusquam, aliter quàm ex ejus voluntate disponere. Ad hæc censetur rationalis voluntas Dominorum, ut talia bona impendantur in pauperes, vel alia pia opera, cum sic impendantur optimo, quo impendit possunt modo, & id cedat in suam, vel suorum, vel publicam utilitatem, nullusque sit, qui non putet eleemosynam esse opus bonum, & utile. Jam verò qui amisit aliquid semper retinet ejus dominium: nemo enim amittit dominium rei suæ, nisi vel sua propria voluntate, vel lege aliqua, aut sententiâ justâ, non autem casu fortuito. Unde illud S. August. in c. *Si quid* 14. q. 5. *Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti.* 4. Ex Autent. *Omnes*, Cod. *communiae de Success.* ibi: *Si intestati decesserint (peregrini, & advenæ) ad hospitem nihil perveniet, sed bona ipsorum per manus Episcopi, si fieri potest, heredibus tradantur, vel in pias causas erogentur.* Et

Et ex l. 44. ff. De furtis, ibi: *Qui alienum quid jacens lucri faciendi causâ sustulit, furti obstringitur, sive scit cuius sit, sive ignoravit: nihil enim ad furtum minuendum facit, quòd, cuius sit, ignoret.*

Not. Si in rei inventione nullus labor, vel sumptus impensus fuit, inventor non potest quidquam retinere, aut exigere, quia nullum habet ad id titulum; sed tenetur rem totam gratis Domino, vel pauperibus reddere: nullum enim habet jus retinendi quidquam ex re aliena; & injustum est, ut quis rem suam pretio sibi comparet. Potest tamen accipere, quæ ipsi dantur, vel liberaliter ex gratitudine, modò nihil exigat, vel propter laborem, si quis fuerit.

Resp. II. Bona, vel debita incerta sive ex delicto, sive ex contractu, vel ratione rei acceptæ, restitui debent pauperibus, vel aliis piis causis, idque jure naturali secundum communem sententiam, teste De Lugo De bonis iniuste partis Constat 1. ex cap. 5. de Usur. ubi Alexand. III, jubet usuras pauperibus restitui, si non supersunt ii, quibus debentur, vel eorum hæredes: *Cum non remittatur peccatum nisi restituatur ablatum*: quæ ratio valet pro quibusvis debitis saltem ex delicto. Et exc. Nemo 14. q. 5. ibi: *Nemo qui rapit, moriens, si habet unde reddat, salvatur. Si eos quorum fuit, invenire non poterit, Ecclesiæ, vel pauperibus tribuat.* 2. Nemo debet commodum ex sua ini-

qui-

quitate reportare. 3. Dominus non vult ea retineri ab iniusto possessore: alioqui daretur occasio iniuriis inferendis sub spe iuste retinendi iniuste parta.

De bonis, ac debitis non ex delicto constat etiam ex dictis: quia bona, ac debita incerta sunt instar rerum inventarum, quarum Dominus cognosci nequit, & eadem est ratio pro illis: ergo idem est iudicium de illis. Enimvero bona, quæ non possunt tradi Domino, vel creditori, nec eius hæredibus, iure naturali impendi debent secundum voluntatem eius rationabilem prudenter præsumptam, & ei restitui meliori modo, quo possunt, ideóque dari pauperibus, vel piis causis, cum id ei, vel hæredibus, vel Reip. profit.

Sed quid si post applicationem inveniatur Dominus?

Resp. I. Si ante diligentem inquisitionem bona, vel debita incerta impendisti in pauperes, teneris adhuc restituere Domino comparenti. *Est communis.* quia fecisti injuriam vero Domino, qui jus habet ne bona sua omnia diligenti inquisitione alienentur. Si vero post diligentem inquisitionem erogasti pauperibus, ad nihil teneris; non enim teneris ratione rei acceptæ, cum nihil apud te exstet; neque ratione injuriæ, quia jam restituisti eo modo, quo potuisti, ac debuisti: neque ex contractu, aut lege, cum nihil horum sit. Si

Tom. II.

K

tamen

tamen ea tibi tanquam pauperi applicasti, Lefsius docet te teneri ea restituere Domino postea cognito, modo adhuc existit in se, vel in pretio, idque quamvis sine tua culpa ea haberis; quia teneris ratione rei, nec es in tanta necessitate, ut eam tibi possis reservare.

Rectè autem monent, si res inventa, vel debita sit magni momenti, potius eam Xenodochio, vel Monasterio pauperi, quàm aliis pauperibus dandam esse, sub obligatione eam restituendi Domino, si comparuerit. Si tamen bona fide in alios pauperes distributa fuerit, cum jam nulla spes superesset inveniendi Dominum, ad nihil amplius distribuens tenebitur, cum adhibuerit debitam diligentiam ad restituendum Domino, & jam restituerit secundum ejus voluntatem rationabiliter præsumptam.

Resp. II. Secundum multos pauper, vel pius locus, cui bona incerta erogata sunt, non tenentur ea restituere Domino comparenti, nisi data fuerint sub hac conditione: quia pauper, vel locus pius acquisivit absolutè dominium, nam res ei absolutè donata est, cum Dominus non poterat censerì invitus. Sed alii docent rem restituendam esse, si adhuc existet in se, vel in æquivalenti: quia donatio facta est sub conditione tacitâ: *si non compareat Dominus*: alioqui negotium ejus non esset sat benè gestum, quod mihi videtur probabilius de re, quæ adhuc existat in se.

Q. 22.

Q. 22. An qui habet rem alienam, tenetur ad restitutionem, si pereat, vel deterior fiat ex casu fortuito?

Resp. Qui rem alienam injustè accepit, vel detinet, ex communi tenetur de damno omni etiam fortuito: quia ratione injuriæ tenetur Dominum rei indemnem servare. Qui verò rem alienam bona fide, vel ex contractu habet, non tenetur de casu fortuito, si absint culpa, mora, & pactum, ex l. 23. ff. de Reg. Jur. & cap. Unico de Commodat. Quia his seclusis res quælibet perit Domino, l. 9. Cod. de Pignor. Ad. Et verò casus fortuitus est extra humanam prudentiam, cum sit inopinatus rei eventus, qui ab homine prævideri, aut vitari non potuit, ut incendium, latronum vis, mors, &c. Sed secundum omnes tenetur de casu fortuito, 1. si intercedit pactum de illo præstando; nam pacta obligant ex justitia. 2. si sit in morâ culpabili restituendi, ut si tempore statuto non restituat rem cum possit, & hæc postea pereat. Nam ex Reg. 25. Jur. in 6. Mora sua cuilibet est nociva: si enim restituisset, fortè non perisset; & per moram culpabilem fit injustus detentor. 3. si ex culpa dedit occasionem casui fortuito, non observando pactum, ut si reclusus sit alio loco, vel tempore, quam quo conventum est, & magis periculoso, in eoque res perit, vel si contra pactum ignem accendit in re locata, quæ postea casu combusta est: nam peccavit contra justitiam, quod si non fecisset, dam-

damnum non fuisset; & qui occasionem damni dat, damnum videtur dedisse, c. ult. de injur. Hæc traduntur, cap. 2. de Depos. *Facto, culpa, vel morâ precedentibus, casus etiam fortuitus imputatur.*

CAPUT IV.

De Cooperantibus ad damnum.

Q. I. **A**N qui Cooperantur ad damnum alterius, tenentur ad restitutionem?

Resp. Aff. Ita omnes. Quia qui quoquo modo sunt causa efficax injusta damni, tenentur illud resarcire; nam quisque jus habet, ne ei quocumque modo directè, vel indirectè, immediatè, vel mediatè damnum sine iusta causa, & auctoritate inferatur, & ut resarciatur iniuste illatum, ex cap. ult. De injur. ubi Greg. IX. ait: Si culpâ tuâ datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut hæc imperitiâ tuâ, sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet. Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.

Novem autem sunt modi, quibus quis potest cooperari damno alterius: unde secundum omnes causæ cooperantes sunt novem, scilicet mandans, consulens, consentiens, palpo seu adulator, receptator, participans, mutus, non obstans, non manifestans: quarum
sex